

— Կոչուած է, Բարսեղ Վրդ. Մաշկեորցիէն, ալար հեղ և բարեբարոյն. — Մեկն. Մարկոսի, էջ 460:

Ծ. — Գրիգոր Սպիսկոպոս (1342-44), — Մասնակցած է Սիւսի մէջ 1343ին գումարուած ժողովին, ուր ներկայ էր նաև Բարսեղ Վրդ. Մաշկեորցի (Ազգպ. էջ 1780), Յաջորդ տարին Կոստանդին Բ. (= Կի) թագաւորին կողմէ, ուրիշներու հետ միասին, Գրիգոր Սպիսկոպոս պատգամաւոր զրկուած է Հռոմի քահանայապետին. — Սիւս. 408:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ. — Հակառակ անոր որ Մաշկեորի վանքը երկու հրեք դար շէն է եղած, քիչ են անկէ մեզի փոխանցուած գրչագրական արդիւնքները: Այսպէս,

Ա. — Վարդան Կրօնաւոր, Գրիչ, 1192ին օրինակած է Ճաւոց մը, երկաթազիր և ճոխ ծաղկուճով, Ձեռ. Ս. Թ. Թ. 121. — Սիւրբ. Ծ. Ձեռ. Յէմ. Ի, էջ 263:

Բ. — Կիրակոս Քահանայ, Գրիչ, 1259ին օրինակած է Աւետարան մը, իր հոգեւոր եղբոր Յուսէփ Քահանայի խնդրանքով (Սիւրմէեան, Ծ. Ձեռ. Հալէպի, Ա. Հատար, թիւ 21, էջ 54), Որոշ չէ թէ նոյն անձն է աւ, Հռոմկլայի մէջ տասնեակ մը տարիներ առաջ աշխատող նշանաւոր Գրիչ և Մաղկոզ Կիրակոսի հետ:

Գ. — Առաքել Հիւսափնդինց, Կազմարար, աշակերտ Սարգիս Քահանայի, 1260ին կազմած է Կիրակոս Քահանայի տարի մը առաջ օրինակած Աւետարանը (Սիւրբ. Ա. էջ 55): Այս անուանի կազմարարին գործունէութիւնը շարունակուած է Հռոմկլայի Հայրապետանոցին մէջ 1262-1278. — Սիւսն, 1948, էջ 318:

Դ. — Գրիգոր Կրօնաւոր, Գրիչ, ունի Աւետարան մը, զոր սկսած է օրինակել Մաշկեորի մէջ 1269ին, և աւարտած է Անգրէասանց վանքը, զոր անտուն, անտեղ շրջէր, ոչ ունեւորով տեղի հանգստեանն, — Սարգ. Թ. 111:

Ե. — Կոստանդին Գրիչ, աշակերտ Յակոբ Կաթողիկոսի, որուն հրամանով Աւետարան մը սկսած է գրել Մաշկեորի վանքին մէջ, և աւարտած է ի Դրազարկ, 1274ին: Մազաղաթեայ սոյն Աւետարանը յաջորդ տարին կազմած է Առաքել Հնազանդեանց, Ձեռ. Ս. Թ. Թ. 1955. — Սիւրմէեան, Ծ. Ձեռ. Երուսաղէմի, էջ 336:

Զ. — Յովհաննէս Գրիչ, 1322ին օրինակած է Շարակնոց մը, զի վայելուած... տէր Պաւղոսի Սպիսկոպոսի, սպասաւորի սուրբ Կարապետինն. — Հանդ. Ամս. 1896, էջ 343: Սախիկեան, Հիշատակարաններ, էջ 177:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ

ԵՐԱՆԻԿ ԸԼԼԱԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍԸ

Երջանկութիւնը վիճակ մըն է որուն մինչ ներս անփոփոխ տեսկանացու մեծագոյն ուրախութիւնն ու հաճոյքը կը պատճառէ: Եթէ կարող ըլլանք ձեռք բերել մտքի և հոգիի վիճակ մը որ մեզի ըսել տայ. — «Ե՛րուզէի որ ամէն բան այսպէս ըլլար միշտ», ինչպէս որ Յառուս ըսաւ Մեծիսոքեային, — «Մ՛հ, կեցի՛ր, զեռ քիչ մըն ալ յամեցիր, ի՛նչ գեղեցիկ է», մինք իրապէս երջանիկ պիտի ըլլանք:

Բայց ի՞նչ ըսել է վիճակ: Եթէ իբրև վիճակ կը հասկնանք երևոյթ մը որ գոյութիւն կ'առնէ որոշ տամանակի մը մէջ, և այդ տամանակի տեւողութեան մէջ մենք կը գործենք, կ'անհատենք, այսպիսի տեւողութիւն մը անբարենչի կ'ըլլայ, վասնոր տեւողութիւնը փոփոխութիւններու շարայարութիւն մըն է: Եւ ի՞նչպէս փոփոխութիւն տեղի պիտի չունենայ երբ երջանկութիւնը բաղկացնող տարրերը տարբեր են անկայուն են: Եթէ երաժշտութիւն է, անիկա պիտի գաղբի, եթէ գիրք մըն է անոր վերջին էջը պիտի կարդացուի: Անշուշտ պիտի ուզենք վիճակի մը անփոփոխ տեսկանացու մը, բայց զի-

նակած է Շարակնոց մը, զի վայելուած... տէր Պաւղոսի Սպիսկոպոսի, սպասաւորի սուրբ Կարապետինն. — Հանդ. Ամս. 1896, էջ 343: Սախիկեան, Հիշատակարաններ, էջ 177:

Է. — Բարսեղ Վրդ. Մաշկեորցի, Հեղինակ. — Այստեղ 1325ին գրած է իր ծանօթ երկը, Մեծիսոքեայ Մարկոսի Աւետարանին, որուն սկզբնագրին Բ. մասը միայն, հեղինակին իսկ գրէնք ելած, հասած է մեզի, և այժմ կը գտնուի ի Ս. Էջմիածին (Շողակաթ էջ 211, Կար. Թ. 1292): Տպուած է ի Կ. Պոլիս 1826 թուին:

Ն. ԵՊՍ. ՄՈՎԱԿԱՆ

տեք որ այս կայունութիւնը անկարելիութիւն մըն է: Եթէ յամառինք երջանիկ պահը երկարածագիլ, այդ պահով դաւիթ երջանկութիւնը տակաւ առ տակաւ պիտի չքանայ, անոր համար որ այժմէնութիւնը պիտի կորսնցնէ:

Ուստի, պէտք է դատորոշում մը ընել երջանկաբեր վիճակներուն մէջ, մասնաւոր անոնք՝ որոնք անանց են: Թօյսթոյի Աճնա Քարեհնիսա վէպին մէջ Լեվին, գարնանային առաւօտ մը ճամբէն կը քալէ սքանչանալով բնութեան գեղեցկութիւններուն վրայ. իր սքանչացումը կը տարածէ այն ամէն իրերուն և առարկաներուն վրայ որոնց կը հանդիպի: Լէվինի համար կարծես թէ երկինքը աւելի կապոյտ է այդ օր. թըռչունները աւելի անուշ և արորժով կը ճռուողեն. ծերունի զոնապանը սովորականէն քիչ մը տարբեր և սիրալիր կը բարեւէ: Բայց Լէվին, նոյն օրը թերևս նոյնքան երջանիկ պիտի ըլլար ուրիշ օր և է քաղաքի մէջ քանի որ, երկու օր առաջ նշանուած էր: Լոյս մը կայ իր ներսիդին որ կ'արտացոլայ ամէն բանի վրայ. այս ներքին լուսաարութիւնն է որ զինք կ'երջանագանէ:

Դէպքերն ու առարկաները չեն որ կը հանոյացնեն և կ'երջանկացնեն մեզ. այլ մտքի վիճակ մը որ կրնայ օժտել և գունաւորել դէպքերն ու երեւոյթները մասնաւոր երանգաւորումով մը. ուստի մինք կը յուսանք այս վիճակին տեսականացման քան թէ հանոյալի դէպքերու վերստին իրականացման: Այս վիճակը իրապէս ներքին վիճակ մըն է թէ այսպէս ալ, արտաքին իրերէն ևս կարելի է ունենալ զայն: Եթէ արտաքինացնենք մենէ յիշողութիւնն ու զգացողութիւնը, ուրիշ բան չմնար մեզի իմէ ոչ լոկ անբարբառ պարագութիւն մը: Ապա ուրեմն ո՛ր կարելի է գտնել զուտ յափշտակութիւնն ու զուտ երջանկութիւնը: Ծոսֆօրափայլ կարգ մը ձուկեր կան որոնք ծովուն մէջ երբ կը մօտենան բոյսերու և ծովային ուրիշ կենդանիներու անոնց փայլ մը կուտան. ձուկերը երբեք չեն անգրագառնար լոյսին աղբիւրին, անոր համար որ լոյսը իրենց մէջ է. — այսպէս է նաև մարդը:

Ըմբռնելու համար թերեւս լաւ կ'ըլլայ որ յիշենք այն արգելքները որոնք այսպէս կամ այնպէս խոչընդոտներ են երջանկութեան ճամբուն վրայ:

Բացէք Բանտօրի(*) տուփը և երբ մարդոց դժբախտութիւնները մէկիկ մէկիկ դուրս կը ցատկոտեն, ուշադրութեամբ քննեցէք կարեորները:

Առաջին անգամ տուփէն դուրս պիտի թռչի աղքատութիւնն ու հրանդութիւնը: Բոլոր դժբախտութիւններէն աւելի ասոնք խորշելի են: Հիւանդութեանց պարագային՝ անիմաստ է անուշտ Ստոյիկ փիլիսոփաներուն առաջարկած դարմանները կիրառել, վասնզի տառապանքը վեհացնելու (Sublimé ընելու) կարողութիւնը կ'ամլանայ և յաճախ ժխտական արգիւնքներ կուտայ:

Ստոյիկները կ'ըսէին թէ անցեալին մէջ պատահած աղէտներն ու տառապանքները այլևս անցեալին կը պատկանին և այժմ՝ գոյութիւն չունին: Ներկայի տառապանքը աննշանակելի բան մըն է, իսկ ապագային պատահելիքն ալ տակաւին հեռու է: Բայց անցեալի տառապանքներուն յիշատակը յաճախ չզգեսանի՞ր, չի՞ ջլատեր մեր կարողութիւնները: Օրինակի՞ր համար, երբ կ'արտասանեմ «Ապրիլ 24» դժոխք մը բռնապանք չի՞ պարզուի՞ր ձեր յիշողութեան, ձեր մտքին, ձեր աչքին առջև: Երբ պատահաբար, դիպուածով արտասանեմ ձեր մէկ հանգուցեալ սիրելիին անունը սարսուռ մը չանցնի՞ր ձեր մարմնէն, չալեկոծի՞ր ձեր հոգին:

Բայց այս չէ որ կ'ուզէի ըսել: Մարդ չի կրնար տարանջատել, մասերու բաժնել տարբեր: շրջանները այս երկրի վրայ իր գոյացութեան: Անցեալի տառապանքները

(*) Քանթօր՝ ըստ յունական դիցաբանութեան, վուլկանոսի կողմէ ստեղծուած առաջին կինը: Միսուան, իմաստութեան աստուածուհին, անոր հողի տուաւ և իրեն պարգևեց բոլոր շնորհներն ու տալանդները: Չեւս տուփ մը նուրեց անոր որուն մէջ արգելափակուած էին բոլոր լարիքները և զրկեց զայն երկիր Եփիմեթէն՝ առաջին մարդուն, որ զայն իր կին ընդունեց: Եփիմեթէն բացաւ նահատարական տուփը օրմէ գուր թափեցան աղէտները բացի Յոյսէն որ տափէն մէջ մնաց, Բանտօր՝ յունական նուա է: Բանտօրի տուփն այլարանօրէն կ'ըսուի անոր օր հրատարի կամ զեղեցիութեան երեւոյթին ներքև կրնայ շատ մը աղէտներու աղբիւրը ըլլալ:

Երջանկութեան խորհուրդը լաւագոյնս

րուն վերյուշը, ներկայի տառապանքը կը բազմապատկէ և յարանորոգ բեռ մը կ'ընէ մեր խղճին և մտքին վրայ: Քաջ մարդէ մը կը սպասուի որ դիմագրաւէ և մանաւանդ յաղթահարէ իր տառապանքը և հակառակ անոր առթած ցաւին՝ պահէ իր ներքին խաղաղութիւնը: Մեր ազգային քառքինուծութիւններէն մին, ծովերու չափ ահազին ցաւերու գէժ զննելու դիմագրողական կարողութիւնը չէ՛ որ գարեբու փորձառութիւն իբրև, կուսնուած է մեր հոգիին սաւին վրայ:

Մենակեացի մը համար, մեծ, տաշնապեցուցիչ ազէտ մը կրնայ չըլլալ աղքատութիւնը, վասնզի անիկա ունի արեւին բարութիւնն ու ջերմութիւնը, ունի իր սնունդը, և անշուշտ մինակ է իր կեանքին մէջ, ուստի հարազատներու ցաւը չի բարգուծի իր սեփական մտահոգութեանց վրայ: Ի՞նչ պիտի պատահէր անոր եթէ անգործ ըլլար ցուրտ երկրի մը մէջ մեծ քաղաքին մէջ և ունենար չորս կամ աւելի զաւակներ: Այսպիսի պարագայ մը ուղղակի աղէտ է և ծիծաղելի բան է տառապակոծ մարդու մը իմաստասիրութեան միթաւունքները առաջարկել: Անօթի և ցուրտէն գողացող մէկու մը համար պէտք է ճաշ և վառարան առաջարկել: Ստոյիկները շատ իրաւամբ զատորոշում մը ըրած էին մարգոց կարիքներուն համար:

1. — Բնական և անհրաժեշտ կարիքներ:

2. — Բնական բայց ոչ անհրաժեշտ կարիքներ

Եթէ իրաւ աղքատութիւն և հիւանդութիւն կայ, կայ նաև երեւակայական հիւանդութիւն: Մեր միտքը անիրեւակայելի ազդեցութիւն ունի մեր մարմնի վրայ և մեր տառապանքներուն շատը երեւակայական են: Կրնայ պատահիլ որ մարդ քրապէս հիւանդանայ. ուրիշ մը կը կարծէ, կամ լաւ ևս է ըսել կը հաւատայ որ ինք հիւանդ է, և տակաւին ուրիշ մը ինքզինք կը հիւանդացնէ:

Ինչպէս որ երեւական հիւանդութիւն մը կայ, նոյն ձեւով ալ գոյութիւն ունի երեւակայական աղքատութիւն մը: Ամէն խաբելուն մէջ խաբուիլ մը կայ, վասնզի երբ կը մտադրենք խաբել, Նախ կը հաւատացնենք ինքզինքնուս թէ կրնանք խա-

բել: Նոյն ձեւով կրնանք հաւատացնել մենք մեզի թէ հիւանդ ենք, կամ աղքատ:

Աղքատութենէն եւ հիւանդութենէն ետք կուգայ ձախողութիւնը: Զախողութիւն երբ չենք կրցած իրագործել մեր առաջադրութիւնը, և հակառակ ատոր կը յամառիք շարունակել մեր սնափառութիւնը: Զախողութիւն՝ հրք վրկպած ենք մեր սիրոյն՝ մէջ, ինչպէս ծրարիներ կը մշակենք ապագային համար որոնք չիրագործուած զիսկին սողէ և կը տուայտինք: Սիրել և սիրուիլ կ'ուզենք. բայց չենք սիրուիր. ուստի նախանձը կը թունուարէ մեր ցերեկներն ու զիշերները: Կը յուսանք գործ մը ստանձնել ու յաշողիլ: Զախողելու պարագային կը մեղադրենք ուրիշներունք մեր մրցակիցներն էին: Փոխանակ զուխը կախ մտմտալու թէ անցեալը ի՞նչ բարի կրնար ըլլալ մեզի և չէր եղած, մտածենք և մեր ամբողջ ուշադրութեամբ կեդրոնանանք մեր ներկային մէջ, այն ատեն պիտի տեսնենք բարեւար ազդեցութիւնը: Մեր գործերուն արդիւնքէն դատելով, առնուազն պիտի ունենանք զօհացուցիչ վիճակ մը: Եկեղեցւոյ Ս. Հայրերէն մին, յանձնարարելի մեթոտ մը ունի բոլոր անոնց՝ որոնք երեւակայական տապնապներէ կ'այցուին. — Անհրաժեշտաբար, ուղղակի հակակշռի ենթարկել մեր բոլոր փափաքներն ու ցանկութիւններն:

Ենթադրենք պահ մը որ ձախողեցանք մեր յանախած միտքեան տեսնապետը ըլլալէ: Ուստի, մեր հակառակորդները թըշնամական աչքով պիտի չդիտեն. մեր շարժումները. մեր ազատ պահերը աւելի պիտի ըլլան, վասնզի գերծ պիտի ըլլանք բարոյական պարտաւարութիւններէ:

Ապոհովաբար, եթէ մեքորդի աւելի ուշադրութեամբ քննեն և քարտիթեամբ գէժ մայնդիման գան զիրենք հետաքրքրող երևոյթներուն, յանախ պիտի տեսնեն թէ իրենք իրապէս չեն ցանկար այն բաներուն որոնք ուզած էին ձեռք ձգել: Մեծ տարբերութիւն մը կայ արտայայտուած փափաքներու և անյետաձգելի, այրող տեսնանքներուն միջև որոնք մէկու մը ամբողջ էութիւնը կը սպառեն: Եթէ այն ինչ որ կը փափաքինք, բացարձակորէն անկարելի է և անիմաստ՝ քիչ անգամ կը պատահի որ ձեռք ձգենք, այն ալ կամքի մեծ ոյժ մը

ի գործ զննելով: Մարդ մը որ կը սիրէ յարգելի, ամէն ճիգ ի գործ կը զննէ իր այդ նպատակը իրականացնելու համար. վկայական մը ունենալ ուզողը կ'աշխատի իր այդ առաջադրութեանը մէջ յաջողելու համար: Նափօլէօն Պոնաբարդ, կ'ուզէր երկիրներ գրաւել. իրեն զէմ անհամար արքայներ կային, յաղթահարեց զանոնք և ի վերջոյ ժամանակ մը իր երազին տիրացաւ:

Անշուշտ պարագաներ կան երբ պայմանները յաջողութիւնը անկարելիութեան մը կը վերածեն: Կարելի չէ տիեզերքը տեղէն խախտել. ապա ուրիժն գտնարութիւնը նոյնինքն մարդուն մէջ է: Մինք կը մտածենք թէ կը փափաքինք ձեռք բերել որոշ արփիւնք մը, բայց ներքին ոյժ մը կը մղէ մեզ հակառակ ուղղութեամբ շարժիլ, գործել: Քանի՛ հեզ գրողներ ինծի ըսած են թէ պիտի սլզէին այսինչ կամ այնինչ տեսակի վէպ մը, պատմութիւն մը, յոգուած մը գրել, եթէ իրենց ապրած կեանքին ձևը թողատրեր իրենց... եթէ ուժգնօրէն փափաքէին գրքեր գրել, անտարակոյ՛ տարբեր կեանքեր պիտի վարէին:

Պատահի «Հանրագիտութիւն» գործին 10րդ գրքին մէջ կը պատմուի Երուանդ անունով հայու մը մասին որ մեռելներու երկիրը տարուելով կը տեսնէ թէ ինչ կը պատահէր մեռածներու հոգիներուն:

«Երբ Երուանդն ու ոգիները տեղ հասան, անոնց մօտեցաւ մարգարէ մը որ հոգիները կը կարգաւորէր. մարգարէն իր ձեռքին մէջ առաւ քանի մը տեսակ կեանքերու նմոշներ և պատուանդանի մը վրայ կենալով այսպէս խօսեցաւ. — Մտիկ ըրէք իմ խօսքերս, ով դուք որդիները կարիքի: Մահկանացու հոգիներ, դուք այժմ պիտի տեսնէք մահկանացու կեանքի նոր շըլան մը: Զեր միտքը չէ որ պիտի ընտրէ ձեզ, դուք էք որ ազատութիւնը պիտի ունենաք այստեղ ընտրելու ձեր միտքը. և ձեզմէ մէկը, այն որ առաջին անգամ իր բազմը կը փորձէ նոր կեանք մը բաղձարուն համար, իր նախընտրած կեանքը թող իր ճակատագիրը ըլլայ: Այստեղ առաքիներութիւնը ազատ ձգուած է ոե՛է կաշկանգուած՞, և եթէ ոե՛է մէկը պատմուի կամ անպատուէ զայն, բնական է որ ըստ այնմ առաքիների պիտի ըլլայ. ընտրողը պատասխանատու է

ընտրութեան. իսկ Աստուածները արգար են:

«Երբ որ մեկնիչը այսպէս խօսեցաւ, իւրաքանչիւրին բաղդը բաժնեց ոգիներուն մէջ, իւրաքանչիւրը առաւ իրը (Երուանդ չէր արտօնուած) և զիտացաւ իր թիւը զոր ստացաւ: Ապա մեկնիչը գետնին վրայ տարածեց կեանքերու տեսակները զոր իւրաքանչիւրը ոգիներուն նախընտրած էր: Ինտենին վրայ սփռուած կեանքի շատ մը տեսակներ կային, աւելի քան ներկայ ոգիները: Կային բունպետներ, թագաւորներ, աղքատներ, մուրացիկներ, քսորականներ, կային համբաւուր մարդոց կեանքերը: շատերը նշանուր էին իրենց գեղեցկութեամբ, ինչպէս նաև Ողբավիական խաղերու մէջ իրենց յաջողութեան համար: Այն որ առաջին ընտրութիւնը ըրած էր յառաջ եկաւ և վեր առաւ մեծագոյն բունպետութիւնը, իր միտքը վճարաւ զպայմանութիւններով միջնցած ըլլալուն: Ան երբեք մտքէն անջուցած չէր թէ ինք ճակատագրուած էր սպաննել տալու իր իսկ զաւակները: Ի սկզբան ան երբեք չէր մտածած, բայց երբ ժամանակ տրուեցաւ, յըստակ կերպով զիտեց թէ ինչ վիճակուած էր իրեն, ու այնուհետև սկսաւ իր կուրծքը ձեռքով և սրբաւ, ջանալով մարգարէին խօսքը և փոխանակ պատասխանատուն ինքզինքը նկատելու սկսաւ Աստուածներն ու աշխարհը մեղադրել, ամբաստանել... Այսպէս են մահկանացուները»:

* * *

Բոլորս ալ պարտքին տակն ենք անհրժեշտաբար մեզի բաժնի ինկած բազմը տանիլ անտրտունը քաջութեամբ և համարութեամբ: Մարդ մը, օրինակի մը համար կը մտազրէ ամուսնանալ կնոջ մը հետ իր կը մտազրէ ամուսնանալ կնոջ մը հետ իր ընկերային զիրքին կամ տնտեսական վիճակին բարուքման համար. ամէն ոք կրնայ գիտնալ թէ կինը արժանի չէր իր սիրոյն: Քանի մը ամիսէն պիտի սկսի արտոնջալ այս սխալ ընտրութեան համար. բայց արդէն, ի յառաջագունէ չէ՞ր գիտնալ ան միջոցին և արդիւնքին աղերսը: Մեծ փորձառութեան պէտք չկայ գիտնալու համար թէ դրամի փնտառութեամբ, հարստանալու տենջը, զմեզ ապերջանդութեան կը մղէ: Ի սկզբանէ անտի անոր համար ըսուած է թէ անիկա մայրն

է ամենայն չարեաց, Ինչ՞ու՞ Վասնզի նիւթին ետեւէ տազնապարս մեր վազքին մէջ անհրաժեշտաբար մենք կախում պիտի ունենանք մենէ. դուրս անձերէ: Ոչ մէկը աւելի խոցելի է քան այն որ փառասիրութեան և ունայնամտութեան արտերէն վարակուած է: Պղտիկ, ըստ ինքեան անկարողոր դէպք մը, կամ անտեղի կերպով կրկնուած յիշոց մը, կրնայ ազգեցիկ մարդ մը մեր գէմ բրգուել և այդ ձեռով մեծապէս պիտի տուժենք: Անմիջապէս պիտի ըսուի որ սի՛նչ գէշ բաղդ ունիմ: Երբ կարգ մը նիւթապան բարիքներու սեփականացումը ուղակիորէն մեզմէ կախում չունի, զանոնք ձեռք ձգելու աշխատանքին մէջ կը ձախողինք: Աստուածները որդար են և կ'ըսէր Պզատոն:

Յանկութիւնն ու փառասիրութիւնը անտեղի բաղխումներու տեղի կուտան. տակաւին աւելի գէշն ալ կայ. կը պատահի որ մենք մեզի հետ ալ անհաշտ ըլլանք, վասնզի ճշմարիտ երջանկութիւնը այն առան կ'ունենանք, երբ բաց ճակատով և մաքուր խղճով մը մեր բոլոր անցեալ գործերուն վրայ սքանչացումով նայինք և գնենք որ անթերի գործնակերպ մը ունեցած ենք: Տարինք վերջ, որոշ խնդրոյ մը շուրջ մեր տեսակէտները կրնան հիմնովին փոխուիլ. բայց մեր տեսակէտները եթէ անցեալին մէջ տարբեր էին որովհետև տարբեր կը տրամաբանէինք յենով սխալ տեղեկագրութեանց վրայ: Երջանիկ ըլլալու համար էական պայման է Կերփին անգործութիւն:

Իրականութեան մէջ, քիչ անգամ կը պատահի որ ներքնապէս հանդարտ, խաղաղ և մենք մեզի հետ հաշտ ըլլանք: Մենէ իւրաքանչիւրիս մէջ երկու ձեւութիւններ կան. —

- Ա. — Ընկերութեան անգամ մը:
- Բ. — Զգացումներով զեղուճ մարդանհատը, — իմացականութիւն մը և կենդանի մը: Այսպիսով է որ շատ յաճախ ինքզինքնիս երկուութիւններու առջև կը զննեմք:

Տրտում բան է անզրպառնալ և զըտնել որ, գրեթէ ամէն օր մեր կեանքն ի վեր սխալներ կ'որձանազարենք, և թէ մեր արճող կեանքն ընթացքին կարճ միջոց մը միայն երջանիկ անհատներ ենք:

Պէտք է խոստովանիլ որ ինքզինքն հետ միշտ հաշտ ըլլալ դժուար իրականանալի իրողութիւն մըն է անոր համար որ մեր մտածութիւնըն շատերը տարօրինակ յղացումներ են և տարբեր ծնունդ ունին քան այն՝ զոր կ'ուզէինք որ անոնք ըլլային: Բանի՛ անգամ կը ձեւացնենք թէ մեր ըսածները տրամաբանական են, կը ջանանք փաստարկել, ապացոյցներ և օրինակներ մէջբերել, հրա՛ իրապէս ինչ որ կ'ըսենք և կ'ապացուցանենք պարզապէս նախանձ մը՝ կամ չկամութիւն մը վարպետութեամբ ծածկելու փորձ մըն է միայն: Որոշ անհատներէ կազմուած խմբակցութեան մը հակառակ ենք, որովհետև այդ խմբակցութեան անդամներէն մին օր մը մեզի վնաս մը հասցուցած է: Կ'ուրանանք մեր տկարութիւնը, բայց մեր ողջմտութիւնը կը գիտցնէ զայն մեզի. ուստի մենք մենէ դժգոհ՝ կը գառնանանք, անհեթեթ, անխմատ բաներ կ'ըսենք. այնպիսի արարքներ՝ որոնք այլապէս պիտի չնիւրեցնէինք մենք մեզի և որոնց անդրադարձը հաւանաբար ցաւ պիտի պատճառէ հետագային: Ժիշդ այստեղ հասկնալի կ'ըլլայ Սոկրատի «Մանիւր զքեզ»ը: Խնայող ըլլալու համար՝ ցաւ պատճառող տառապեցնող մտածումները պէտք է առարկայացնել:

Ապերջանկութեան ուրիշ մէկ պատճառը վախն է: Ըսել չեմ ուզեր որ վախը բոլորովին անտեղի բան մըն է: Ունէ մէկը որ անզգոյշ է և չի խուսափիր, օրինակի մը համար, գանդաղօրէն շարժող ինքնաշարժ մը որ գէպի իրեն կը մօտենայ, պիտի զարնուի և առնուազն պիտի վրաւորուի:

Այդ մը որ չի վախնար և զգուշութիւններ ձեռք չառնար սպառազինուող դրացիի մը հանդէպ, բնական է որ անոր պէրին ըլլայ: Բայց վախը ոչ մէկ իմաստ ունի երբ նախազգուշութեան մը համար առնուած քայլ մը չէ:

Կարգ մը առևտրականներ կան որոնք կը վախնան որ օր մը կրնան սնանկանալ. տեսապէս կը մտածեն այն հաւանական կորուստներուն մասին որոնց իրականացմամբ կրնան իրենք կործանիլ, այսպէսով ներկայի իրենց մտային անգործութիւնն ու աւելին՝ իրենց երջանկութիւնը կը կորսնցնեն: Իսկ ի բնէ նախանձօտ մարդիկ

վտանգներ կը նախատեսեն իրենց բարեկամներուն մէջ ա՛յն կնոջ հաշուոյն զորս կը սիրեն. ի վերջոյ իրենց աջալուրջ հսկողութեամբ կամ պահակութեամբ իրենք իրենց ձեռքով կը մեղսեն իրենց սէրը:

Վասիլն պատճառած մտային տառապանքը աւելի սոսկալի է քան բուն իսկ իրականութիւնը, վասնզի իրապէս վտանգի մը պարագային մենք էողին կ'այլակերպինք և տարբեր ձևով մը կը դիմագրաւենք մտայնութեամբ: Օրինակի համար հիւանդութիւնը սարսափելի և նողկալի երեոյթ մըն է երբ արտաքնապէս կը դիտենք զայն. բայց երբ իրապէս հիւանդ ենք, մարմինը հիւանդութեան դէմ ապաքանելու և հակազդելու տարբեր ձև մը կ'որդեգրէ: Ինչորս աֆ կը վախնանք մահէն, չուզած ատեննիրս յանկարծ կը ցցուի մեր դէմ և կ'ահարկէ մեզ. ո՞վ կրնայ այն ատեն Պօզոս Առաքելովը ըսածին պէս մահուան երեսն ի վեր ազդարկել: — Եղու առայտմ երթ, և յորժամ լիցի, կողեցից զքեզ: Մահը չի նայիր թէ ի՞նչ վիճակի մէջ ենք, ի՞նչ անկախութիւններ և յոյսեր ունինք: Բայց ի՞նչ որ երեւալայնք անոր մասին, բացբռնակորէն ճիշդ չի կրնար ըլլալ, ուրովհետև օր մը չէ որ մը, յանկարծակի կամ հիւանդութեամբ կամ արկածով պիտի մահանանք: Քանի մը անգամ լսած եմ զանազան անձերէ թէ մեռնելու զգայնութիւնը ցաւցնող չէ. անոնք հեզ մը մահուան գերկը իյնալէն վերջ, արդի բշխուիտան հրաշքով ետ կ'անքին կոչուելով, առանձնապէս խոստովանած են մահուան երթալու անուշութիւնը, կամ մահուան ոչ ցաւցնող հանգամանքը:

Ապագայի մասին մեր կարծիքները ընդհանրապէս սխալ են. յաճախ ապագայի դժբախտութեանց մասին կը մտածենք ներկային մէջ ապրելով: Կենքը տարբեր է... ինչո՞ւ անոր մէջ տրամոթիւն խոսնել, երբ իրապէս գոյութիւն չունի ան. — դժբախտութիւնը:

Պատահաբար միտքս կուզայ ծանօթ ներկայացուած մը. իրազարկութիւնը տեղի կ'ունենայ նաև մը վրայ: Երկու երիտասարդ բարեկամներ կրթնած են նաևս բազմիկն՝ և կը խօսակցեն իրենց քիչ մը անգինն ու հարազատները կը նուազէ: Երկու բարեկամները պահ մը կը բաժնուին իրարմէ

և իրենց միջև կ'երեւի փոքրիկ ազատարար մակոյկ մը որ կ'ախուած է երկու ծայրերէն և որուն վրայ գրուած է նաևուն անունը. — Թիբալթի: Մեզի համար սեռաբանը երեւական է, որովհետև գիտենք թէ թիվանիք քիչ ետք պիտի ընկղմի. բայց նաևուն վրայ զբօսաշրջիկները հաճոյալի երեկոյ մը կ'օգտուին: Եթէ զերակատարները վասիլ զգացուած ունենային, անոնց վախը օրինաւոր պիտի ըլլար. միև կողմէ, վախը պիտի աւելէր հաճոյալի սակայն սակաւաթիւ անոնց ժամերը: Շատ մարդիկ կ'եղծանեն իրենց կենքը պարզապէս ապագայ վտանգներ երևակայելով: Տեղին է յիշել Տիբոլը խօսքը որ կ'ըսէ. — «Շատ է առուրն շար իւր» (Մատթ. 2. 34):

Նեղզացած հարուստներուն մէջ, ձանձրոյթը ապերձանկութեան է՛ն սովորական պատճառներէն մէկն է: Հարուստներ կան որոնք հոգիով պըրժուս են և որոնք իրենք իրենցմէ դուրս ոչ մէկ բանով կը հետաքրքրուին. այդպիսիներուն համար էր որ Քրիստոս կ'ըսէր «Իւրին է մալխոյ ընդ ծակ ասղան անցանել, քան մեծատան յարթայութիւն Աստուծոյ մտանել» (Մարկ. Թ. 25): Անոնք որոնք գտնարութեամբ կը շահին իրենց ապրուստը, մեծապէս կը տաւապին. բայց չեն ձանձրանար ու կենքէն նողկանք չեն զգար, վասնզի մահն անհատ շախատանքին մէջ և աշխատանքով կը գերեցկանայ: Հարուստներ ձանձրոյթէ կը տառապին երբ իրենց հաճոյքը թատրոններուն մէջ կը փնտռեն փոխանակ իրենց կենքը հետաքրքրական գարձնելու: Թատրերգութիւններ անառարկելիօրէն յաւելում մըն են մեր երջանկութեան վրայ եթէ մեր կենքը գիտենք զեղեցկացնել:

Երբեմն կենքը այնպիսի անակնկալ երևոյթներու առջև կը գնէ, այնպիսի ուժգին հարուած մը կը շաղկնջէ մեր երեսին որ պահ մը կը կարծենք թէ անուշտիւն անիլի մը առջև կը գտնուինք: Սիրելիի մը կորուստով ստեղծուած վիշտը առաջին մէկ քանի օրերուն անմիթթաբելի կը թուի: Բարեկամներու միթթարանքն իսկ անտեղի կը կարծուի երբ անոնք նախօր իրենց վըրտակցութիւնն ու համբերատար կարեկցութիւնը կը միախառնեն մեր տառապանքին:

Հին ատեն, նախարարական տուներու մէջ երբ մեռնող մը ըլլար, եղբրամայրեր

կը կանչուէին յատկապէս ննջեցեալին վրայ ուղբալու համար, երևութապէս մեղմելու՝ այն ցաւը զորս ժամանակը տակաւ առ տակաւ բնականօրէն պիտի մեղմէ: Պէտք էէ արտօնել որ գոյութիւն առնեն կեանքի՝ եղբրամայրեր որոնք կը թունահարին մեր երիտասարդ սերունդին աշխարհահայասցքը վասնզի անոնք կեանքէն երջանկութիւն կը սպասեն:

Իրապէս տառապող անձի մը դէմքէն կարելի է կարգալ վիշտը: Ժամանակ մը առաջ, ուրախաբար հաւաքոյթի մը ընթացքին ներկայացուցին երիտասարդ մը որ թիւրիմացութեան մը զոհը ըլլալով ճանչցուած էր իրեն ողբերգութեան մը գլխաւոր գերակատարը: Անոր լուութիւնը, զժուարածին ժպիտները, մտուորումները կը մատնէին խորունկ ու կրծող ցաւ մը. բայց անիկա քաջութեամբ մը մինչև վերջ կրցաւ արտաքնապէս իր խաղաղութիւնը պահել, հաւաքոյթին ուրախ մթնոլորտը չեղծելու համար:

Ինչպէս պէտք է խուսափել ցաւաւթ յիշատակներու յաճախանքէն: Ինչպէս պէտք է ազատիլ անողոք մտքի այն վիճակներէն որոնք հանգիստ չեն ձգեր մեզ նոյնիսկ մեր քունին մէջ: ... Բնութիւնը կ'օգնէ մեզի: Մտքը, անտառները, լեռնաբլուզները, նոյնիսկ թարմ օդը կը խաղաղեցնեն մեզ. անոնց մեծութեան, երբեմն չքեղութեան, գեղեցկութեան քով ի՞նչ նշանակութիւն ունին մեր փոքրօրէութիւններն ու մտաուզները: Անշուշտ ունինք բարոյական կարգ մը պարտականութիւններ, եթէ կարելիութեան սահմաններուն մէջ նըւազեցնենք զանոնք, նուազ խոցելի ըլլալու կարելիութիւնը ընծայած կ'ըլլանք ինքզինքնու... Ասոր համար ճամբորդելը բարբարոս ազդեցութիւն մը ունի մայրին անառողջ վիճակներու, մտալիկումներու Գիտենք որ ապականած մթնոլորտի մէջ շնչելը կը զժուարանայ, նոյնպէս անառողջ յիշատակներով լեցուն վայր մը կը մթափնէ մեր հոգիին հորիզոնը. լաւ է երբեմն նոր հորիզոններու առաջնաստ բանայ:

Երաժշտութիւնը ուրիշ աշխարհ մըն է որուն մէջ տառապող հոգիները ապաստան կրնան գտնել: Վահան թէքէեան, տրտում պահու մը արուեստին — անկարելի քնարին — այսպէս կ'ուզէ իր խօսքը. —

«Ամենտու վայրկեաններուս կը մօտենամ
 երբ իրեն,
 Հոգիս իրեն ես կը յանձնեմ բընազգօրէն,
 հեզօրէն.»

Իաշնակութեան հեղեղներուդ կիսմ է որ
 պէտք ունիմ,
 կ'ըսեմ իրեն, հալածելու համար ժրխորը
 կեանքին
 Եւ մոռնալու համար հագոյս յոգնութիւնը
 սհազին...»

Երաժշտութիւնը կը խաղաղեցնէ յոգնարեկ մեր ջիղերը. ներդաշնակ ձայները անբարբառ տրամախօսութիւն մը կը ստեղծեն մեր մտքին ինչպէս նաև զգացումներուն միջև:

Անցեալին վրայ տեսապէս աւազելը ճիշդ է: Անշուշտ լաւ է միտքը միշտ խորհուրդներով բնահաւորելը. լաւ է տասը անգամ չափելը մէկ անգամ կարիլու համար, բայց վնասակար է տեսապէս միջոցարչելը հին կորուստի մը, վրիպած սիրոյ մը, արժանապատուութեան վերաւորանքի մը համար որոնք ուշ ըլլալուն համար անդարման կը կարծուին ըլլալ: «Թափուած կաթին համար չեն լար»:

Մեր աշխատանքները մեր ձգտումներուն ուղղութեամբ և անոնց զուգանուաբար պէտք է ընթանան. ամէն մարդ կոչում մը ունի, ուստի իր կեանքը այդ կոչումին իրականացումը պէտք է ըլլայ եթէ ամբողջ իր կեանքը ապրջանիկ անցնել չուզեր:

Եւ ի վերջոյ, երբ երջանիկ ենք գիտանաք զայն բազկացնող իրականութիւնը և չկորսնցնենք երջանիկ ըլլալու մեր առաքինութիւնը, Իրենց պղտիկ հարստութիւնէ շփացած կ'ինք, գոռոզ և ժպիտ, յաճախ կը պարմանա թէ ինչպէս առաջ կը յարգուէին, երջանիկ էին և յանկարծ իրենց բազկին սյաքը լաւէն գէպի յոյին ոտում մը կ'արձանագրէ: Մեր նախնիք որոշ իրաւունք մը ունէին երբ իրենց երջանկութեան համար աստուածներու զոհեր կը մատուցանէին: Օր մը Բօլիքբաթ, Սամսի բռնակալը, իր թանկագին մասնին ծոպուն մէջ նետեց իբր զօհ: Եստ մը ձևեր կան մատանին ծոպ նետելու, է՛ն պարզ ձևը... համեստ ըլլալն է:

Երիտասարդները ամենէն աւելի ի կարելիութեան խոստումներ են, օր մը, ա-

պագային, մեծ ըլլալու յոյսով: Անոնցմէ շատեր կը քամահրեն միօրինակ կեանքը և զայն տափակ կը կռչեն: Կեանքը ի վերջոյ երկաթուղիի վակոնի մը չի նմանիր որուն վրայէն ամէն օր կայարանէ կայարան կը վազենք մեր պարտականութեանց հտուէն: Այդպիսիներուն իբր պատասխան կարելի է բան ինչ որ մեր նախնիք իմաստութեամբ և իրաւացիօրէն կ'ըսէին. — «Սահման քաջաց զէն իւրեանց»:

Սիրոյ զգացումը մեզ ամենէն աւելի երջանիկ կ'ընէ: Երկու սիրողներ անքան երջանիկ են որքան մայր մը որ իր զաւակներուն խնամք կը տանի: Աստուծոյ առջև ծուկնի՛ աղօթող վանական մը, իր պատասխան առջև արուեստողէտ մը, իր աշակերտներուն քով՝ իրաւ ուսուցիչ մը, բուրն ալ երջանիկ արարածներ են: Որքան խորունկ ըլլայ մեր սէրը, այնքան աւելի կ'անտեսէ զժուարճութիւնները: Ազգային ժողովրդական մեր երգը իրաւ կ'ըսէ. —

«Սիրած սիրածի ցալին
Չոր գեսնի քարին վրայ»:

Բայց կ'արժէ՞ մեր ամբողջ սէրը կապել ճգճիմ, տխրող գոյացութեան մը որուն անունը Մարդ է: Մարդ ջական, անշահախտիբ, զսահարէր սէրը միայն Աստուծոյ վայել է: Ամենէն աւելի զայն պէտք է սիրենք ու մեր սէրը պաշտում պէտք է ըլլայ . . . Աստուծոյ վայել է անանց և յաւերժական սէրը:

Քանի մը տարի առաջ թերթի մը մէջ կետաքրքրական հարցում մը երեւցաւ. — «Կ'ուզէ՞ք գիտնալ երջանկութեան գաղտնիքը»: Բոլոր անոնք որոնք թերթին խմբագրութենէն հարցումին պատասխանը ուզեցին, անոնց առանձին պահարաններով շրջուեցան Մատթէոսի Աւետարանին է. պիտու 7 համարէն հետեւեալները.

- Խնդրեցէք և տացի ձեզ,
- Իայցեցէք, և գտի՛րք.
- Հաղխեցէք, և բացցի ձեզ. Ձի ամենայն որ խնդրէ՝ առնու, և որ հայցէ՝ գտանէ, և որ բաղխէ՝ բացցի նմա:
- Այսպէս է նաև երջանկութեան գաղտնիքը:

Ա. Մ.

Ս. ՅԱԿՈՒԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ի Ն Ե Ի

Երևան, 11 Օգոստ. 1953

Նորին Վեհափառութիւն
Հիւսէյն Քազաւուր Յորդանանի
Ամման

Ձերդ Վեհափառութեան զանազալութեան բարեբաւոյնի արեւորման արքիւ, իմ եւ Յորդանանի հայ համայնքին կողմէ կը ներկայացնեմ Ձեզ մեր յարգանք հաւաստիք և կ'աղօթեմ որ Տէր պարգեւէ Ձեզ երկար եւ երջանիկ արիւնք:

ԵՂՆԵՆ ԱՐԲԵՊՍ. ՏԵՐՏԵՒԵԱՆ
Տեղապահ Ս. Արոոյ

Երևան, 25 Սեպտ. 1953

Ն. Ս. Օճոնիւն
Տ. Տ. Գեորգ Ջ.
Կարողիկոս Ամենայն Հայոց
Ս. էջմիածին

Յանուն Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան կը ներկայացնեմ Ձեզ արագին շնորհաւորութիւններ Ձեր Մերութեան անուն օտնի արքիւ: Հայրապետական Մայրանք պիտի կատարեմք Ս. Յակոբեանց Մայր Տանարին մեզ յառաջիկայ Կիրակի:

ՍՈՒՐԷՆ ԵՊՍ. ՔԷՄԼԱՃՅԱՆ
Վասն Տեղապահի Ս. Արոոյ

Ե Կ Ե Ղ Ե Տ Ա Կ Ա Ն Ք - Բ Ե Մ Ա Կ Ա Ն Ք

- Կիր. 2 Օգոստ. — Ս. Պատարագը՝ Բ. Գողթաթի վերնայարկ մատրան մէջ ի Ս. Յարութիւն մատոյց՝ Հոգ. Տ. Անշաւառն Արեւայ Ձեզ շնորհակցու:
- Կիր. 9 Օգոստ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յակոբեանց Մայր Տանարին մէջ, Աւագ Խորանին վրայ: Ժամաբարն էր Հոգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Աբրահամեան:
- Կիր. 16 Օգոստ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տանարի Բ. Գողթաթի ի նայապատկան վերնամատրան մէջ: Ժամաբարն էր Հոգ. Տ. Միւռն Վրդ. Կրեկեան: Յաւարտ Ս. Պատարագի կատարուեցաւ. Երազողորմէքի արարողութիւնը, նախազանութեամբ Գեր. Տ. Նարայր Նպո. Պողարեանի: